

İslâm, kelime anlamıyla teslim olmanın yanında barış, huzur, selamet, emniyet ve güven vermek anlamlarına gelir. Terim olarak, son tevhit dini olan İslâm dinini ifade eder. Barış ise, insan hayatını yıkan veya hayatın zevklerinden mahrum eden silahlı mücadelenin yokluğu, savaş ve çatışmanın olmaması hâlidir. Barışın zıttı savaştır.

Bireyler ve toplumlar arası ilişkilerin temelinde barışın mı, yoksa savaşın mı bulunduğu tartışma konusu olmuştur. İlk insandan bu yana, savaşların, çatışmaların daima ön plânda yer aldığını görürüz. Tartışılan bir diğer konu da "İnsan yaratılıştan iyi midir, kötü müdür? sorusudur. Bu soruya, "İnsan insanın kurdudur." diyen düşünürler olduğu gibi insanın doğuştan tamamen iyi olduğunu iddia edenler de olmuştur. İslâm, insanın bozguncu, bencil ve kötü özelliklerini inkar etmez. Ancak insan olmanın temel özelliklerini göstermeyi de ihmal etmez. Bu durum, Kur'an'da insanın yaratılışının anlatıldığı bölümde, Allah'ın "Yeryüzünde emirlerimi yerine getirip varlıklar üzerinde tasarrufta bulunacak bir halife yaratacağım." buyurduğu ve meleklerin "Yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökecek birisini mi yaratacağın?" diye sorduğu, buna karşılık Hz. Adem'e bütün isimleri öğrettiği bildirilmektedir. (2/Bakara 30) Bu ayetlerden anladığımıza göre, insanın hem halifelik yönü hem de olumsuz yönü bulunmaktadır. Bu durumda ister istemez akla şu zoru takılmaktadır. Gerek bireyler, gerekse toplumlar arasındaki ilişkilerde insanların halifelik yönü mü, yoksa hayvanî yönü mü esas olmalıdır? (2/Bakara 208; 16/Nahl 125; 5/Mâide 2)

İslâm insanın halifelik yani iyilik yönünü geliştirmek için gönderilmiş son dindir. Her fırsatta kan dökmek, didişmek insanlığın belirgin vasfı değildir. Bütün insanlığın barış ve huzur içinde bulunması gerekir. Yani, İslâm'da asıl olan, istenilen genel kural barıştır ve huzurdur, savaş ise istenmeyen, mecburi hâllerde başvurulacak bir istisnâdır. İslâm, tek tek şahısların ve tüm insanlığın ruh dinginliği, tertemiz bir zihin ve kalple dolu mutlu bir hayat yaşayabilsinler diye gelmiştir.

Barış kelimesinin Arapça karşılığı "selâm"dır. Selâm, inanç ve eylem olarak Müslümanın hayatında çok önemli bir yer tutar. İslâm kelimesi de "selâm" ile aynı kökten türemiştir. İslâm ve selâm aynı anlama geldiğine göre, din barışın tâ kendisidir. Gerçek bir barışın zirvesine ancak İslâm yolundan gidilerek ulaşılabilir. Müslümanların sosyal ve bireysel hayatı, barışın simgesi olan bu tür ifade ve eylemlerle doludur. Müslümanların günlük hayatlarında en çok tekrar ettikleri söz "selâm" kelimesidir. İslâm, bir sevgi ve yardımlaşma vesilesi olarak selâmlaşmayı emreder. Hz. Peygamber (SAV), "İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yerine getirdiğinizde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız." buyurmuştur. (Müslim, İman 93). Her karşılaştıklarında selâmlaşma yoluyla günde yüzlerce defa bu sınımsız parolayı dillendirirler. Selâm, bir tanışma ve anlaşma için anahtar kelimedir. Selâm, en kapsamlı bir iyi dilek temennisidir. Muhataba, "Sana benden zarar gelmez, senin de benim hakkımda iyi düşünmeni beklerim." demektir. Birbirini hiç tanımayan iki şahıs selâmlaşmaları zaman, aralarında bir güven ve esenlik köprüsü kurulduğunu, barışın sıcak atmosferine girdiklerini hissederler. Her biri ötekine karşı barış ilan etmiş olur. Böylece güven ve barış, Müslüman hayatının her anına renk ve damgasını vurur.

İslâm barış demek olduğu gibi bu dine inananlara da "Müslüman, yani Allah'a teslim olanlar, barış ve huzura erenler" adı verilmiştir. Müslümanlar birbirlerine selâm verdikleri gibi, namazda, Tahiyât duası okunurken gerek Hz. Peygamber (SAV)'e, gerek Allah'ın salih kulları olan müminlere selâm verirler. Yani, kendileri için huzur, barış ve esenlik dilenir. Namaz, sağa ve sola selâm verilerek bitirilir. Namazın sonunda, "Allahümme ente's-selâm" "Ya Rabbi, selâm sensin, selâmet, barış ve esenlik sendendir." diye dua edilir.

İslâm barış ifadesini o kadar çok yüceltmıştır ki, Kur'an'ın indirildiği gece (Kadir Gecesi) selâm (barış ve esenlik) diye nitelendirilmiştir (97/Kadir/5). Selâm, Allah'ın doksan dokuz güzel isminden ve üstün niteliklerinden biridir. (59/Haşr 24). Yüce Allah, Selâm (barış) ismini kendisine vermiştir ki, kulları onu öyle çağırınsın ve bu kelime insan ve toplumlar için temel ilke olsun. Kim barışı ve esenliği severse Allah'ı sevmiş olur. Kim barışa ve esenliğe düşman olursa Allah'a düşman olmuş olur. Efendimiz (SAV), bunu daha da artırmış ve şöyle buyurmuştur: "Allah'ım barış ve esenlik sensin ve barış ve esenlik ancak senden gelir." Bununla da yetinmeyen Kur'anikerim müminlere şu şekilde

¹ Bu konuşma, CÜİF'si tarafından Kutlu Doğum Haftası nedeniyle Sivas AKM'de düzenlenen programda bildiri olarak sunulmuştur. 25.04.2004

hitap ediyor; "Ey İman edenler hep birden barışa girin.." (2/Bakara 208) Müslüman toplumlarda "Abdüsselâm=Selâm olan Allah'ın kulu" adı oldukça yaygındır. Mekke'deki Mescidi Haram ve Medine'deki Mescidi Nebevî'nin birer kapısının adı selâmdır. (33/Ahzab 44). Allah'ın müminleri çağırdığı yurdun, yani Cennet'in adı "Darüsselâm=barış ve esenlik yurdu"dur. (6/En'am 127; 10/Yunus 25). Allah, Cennette müminleri selâm ile karşılayacaktır. Cennetlik müminlerin orada birbirlerine iyi dilek temennileri de selâmdır (10/Yunus 10). Kur'an'da selâm ve onun türevleri olan kelimeler yüzden fazla yerde geçer. Demek ki barış (selâm), İslâm'ın hedeflerinin başında gelir. Hatta Kur'an, İslâm'a uymanın beklenen meyvesinin barış ve aydınlık yollarını (sübulüsselâm) bulmak olduğunu belirtir (5/Maide/16).

Kur'anıkerim bir barış kitabıdır, Hz. Muhammed (SAV) de toplumda barış ve huzur sağlamak üzere gönderilmiş bir peygamberdir. Bunu açıklamak için şöyle buyrulmuştur. "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (21/Hac 107) İşte bu rahmet, gökler ötesinden insanlığa hediye edilen bir barış sürecidir. Hz. Peygamber (SAV) bunu hem sözleriyle hem davranışlarıyla göstermiştir. Kendisine düşman olanlar onu diğer insanları barış ve mutluluk yoluna çağırılmaktan alıkoydular ve ona muhalefet ettiler. Onu kötülerdiler, ona ve sahabilerine işkence ettiler. Kötülüklerden rahatsızdı, fakat yine de onları barış yoluna çağırılmaya devam etti. Ona eziyet ettiler ve onu taşladılar, fakat Hz. Peygamber (SAV), onlara "selâm, yani size esenlik dilerim." (43/Zuhruf 89) diye karşılık verdi.

Toplumsal barışın en önemli şartı insan hayatına saygıdır. İslâm, insan hayatına çok büyük önem vermiştir ve insan hayatını korumak için mümkün olan her şeyi yapmıştır. Kur'an'da şöyle buyrulmuştur: "De ki: 'Gelin, Rabbinizin size (neleri) haram kıldığını okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizi de onları da biz besliyoruz. Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve haksız yere Allah'ın yasakladığı cana kıymayın. Düşünesiniz diye Allah size bunları tavsiye etti.(6/En'am 151). Bu, Allah tarafından insan hayatının kutsallığının ilan edilmesidir. Bir insan başkalarının yaşama hakkına saygı gösterdiği sürece, hiç kimseye onu öldürme izni verilmez. İnsan hayatına saygı göstermek doğru ve salih kişilerin niteliklerinden biridir. Kur'an'da "Onlar, Allah ile beraber başka tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa ağır cezasını bulur." buyrulmuştur.(25/Furkan 68). Aslında bu ilke insanlık tarihi boyunca Allah'ın bütün peygamberleri tarafından gözetilmiştir. Kur'anıkerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Bundan dolayı İsrail oğullarına şöyle yazdık: Kim, bir kimseyi, bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu(n hayatını kurtarmak veya bağışlamak suretiyle) yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur." (5/Maide 32). Bu, İslâm'da hayatın kutsiyetini açık bir şekilde vurgulamaktadır. Çünkü bu kutsiyet insan hayatının kurtarılması ve korunması için esas teşkil eder. Bu yüzdendir ki, insanlara emin ve güvenli yaşama imkanı ve insan hayatının korunmasına esas olacak şartları sağladığı için İslâm'da barış, hayatın asıl gerçeğidir. Yüce peygamberimiz (SAV), bu ilkeyi insanlara Veda Haccı'nda gayet açık bir şekilde şöyle anlatmıştır: "Sizin mallarınız ve canlarınız Rabbinize kavuşuncaya kadar tıpkı bu günün, bu ayın kutsallığı gibi kutsaldır. Allah sizin yaptıklarınızdan dolayı size soracaktır." (İbni İshak, Sireti Rasulallah, s. 651).

İslâm, öncelikle, her türlü kavga ve kötülüğün başı olan cehalete savaş açar. Toplumun her bireyine, yeteneklerini geliştirmeye yönelik, kendisini yanlıştan koruyacak ilim öğrenmeyi farz kılar. (İbn Mâce, Mukaddime 17). Müslümanların, namus ve iffetlerini koruyarak haya ve edep ile bezenmelerini ister. Birbirlerinin ırz ve namuslarına göz dikmelerini şiddetle yasaklar (24/Nur 30-31). Onları, mülkün temeli olan adalet üzere yetiştirir.

İslâm'da herkesin şeref ve saygınlığı güvence altındadır. Herkesin insanca yaşama, çalışıp kazanma, giyim kuşam, yeyip içme, ev bark sahibi olma hakkı vardır. Herkes kanun karşısında tarağın dişleri gibi eşittir. Varsa bir üstünlük, sadece sevap ve iyilik açısından olup dünyada hiçbir ayrıcalık doğurmaz. Kur'an'da, "Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymayın." buyrulur. (17/İsra 33). Peygamberimiz (SAV), "En üstün kazanç, kişinin kendi elinin emeğiyle elde ettiği kazançtır." buyurur. (Buhârî, Buyu' 15). Toplumsal barışın sağlanmasıyla ilgili bir ayette, "Akrobaya, yoksula, yolcuya hakkını ver." buyrulur. (17/İsra 26). Aynı konudaki bazı hadisler de şöyledir: "Haberî olduğu hâlde, yanı başındaki komşusu aç iken kendisi tok yatan bizden değildir." (Buhârî, Edebül-Müfred, I, 201). "Kimin hizmet ve himayesinde bir din kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin." (Buhârî, Edeb 44). "İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittirler. Hiçbir Arabin Arap olmayana, beyazın siyaha üstünlüğü yoktur." (Keşfu'l-Hafâ, II, 326).

Müslüman barış insanıdır. Başta, kendisiyle barışıktır, Rabbiyle barışıktır, ailesiyle barışıktır, arkadaşlarıyla barışıktır, komşularıyla barışıktır, çevresiyle barışıktır, tüm insanlarla barışıktır, Rabbinin yarattığı tabiatla, kısaca çevresindeki canlı ve cansız her şeyle barışıktır.

İslâm dininde, insanlar arasında kine, nefrete, düşmanlığa götüren her şey haram kılınmıştır. Çekiştirme, dedikodu, kusur araştırma, alay etme, kötü zan bunlardan sadece birkaçıdır. Kur'an'da şöyle buyrulur: "Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin. Ne malum? Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Birbirinizi karalamayın. Birbirinize kötü lakaplar takmayın. Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hâllerini araştırmayın. Kiminiz kiminizi çekiştirmesin. Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinizin ölü etini yemekten hoşlanır mı? Bakın bundan hemen tiksindiniz. Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun." (49/Kaf 11-12).

İslâm, kendi toplumu için hizmetçi, yönlendirici ve koruyup gözetici bir yönetim öngörür. Yönetim, şûra ile, yani halkın iradesiyle hareket etmek; onun her açıdan hayır ve faydası yönünde kararlar alıp icraatta bulunmakla yükümlüdür. "Onların işleri kendi aralarında istişare iledir." (42/Şura 38); "İşlerde onlarla istişare et." (3/Âli İmran 159).

İslâm, sosyal huzur ve barış için gerekli her türlü ortamı hazırladığı gibi, bunun aksaması durumunda derhal yeniden rayına oturtulmasını da ister. Öylesi durumlarda öncelikle taraflara derhal anlaşmaya çalışmalarını emreder. Yanaşmadıklarında veya başaramadıklarında en yakınlarından başlayarak diğer Müslümanların yapıcı yönde duruma müdahale etmelerini ister. Bunu onların en önemli dinî ve ahlâkî görevleri arasında sayar. Örneğin, Kur'an, karı-koca arasındaki geçimsizliklerin önlenmesi konusuna değinirken, genel ilke olarak "en hayırlı" yolun "sulh=barışmak" olduğunu belirtir. (4/Nisa 128). Kur'an'da ve hadislerde birbirine dargın olan kişi ve grupları barıştırmaya "ıslâhuzâtılbeyn" veya kısaca "ıslâhulbeyn" denilmiştir. Kur'an'da, "Siz gerçek müminler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasulüne itaat edin." (8/Enfal 1); "Müminler birbirinin kardeşidir, şu hâlde kardeşlerinizi barıştırın." (49/10); "Müminlerden iki grup birbiriyle çatışırsa aralarını düzeltin." (49/Hucurât 9) âyetleri yer alır.

Kur'an'da ve hadislerde daima övgüyle söz edilen "ameli salih", kişiye ve topluma yararlı olan, barış ve huzuru sağlamaya yönelik işler demektir. Namaz, oruç, zekat ve hac başta olmak üzere ne kadar ibadet varsa hepsinin, toplumun huzur ve kardeşliğine yönelik pek çok hikmeti bulunmaktadır.

İslâm, sözde değil gerçek anlamda barış dindir. Barış için gerekli her türlü tedbiri önceden alır. Toplumu, her çeşit didişme ve fitnelere uzak tutar. Böylesi ateş ve zehirlerin toplum bünyesine sızacağı bir açık bırakmaz. Sinirlerin bozulmasına, emniyet ve istikrarın sarsılmasına geçit vermez. Kavga ve savaş sebeplerini önlemekle kalmaz, gönüllere sevgi ve istikrar tohumlarını da eker. Birey ve topluma barışın lezzetini tattırır.

İslâm, bireyleri güzel ahlâk ve insanî yardımlaşma üzere yetiştirerek; güvenliği sarsacak, düzeni bozacak, düşmanlıkları körükleyecek, isyana sevk edecek her şeyden uzak tutarak toplumun iç bünyesinde barışı temin eder. Gerçek barış ancak böyle sağlanabilir. Savaş ve fitneler bu şekilde önlenir. Hakkını aldığından emin, sinir bozucu tahriklerden uzak bir insan, kolay kolay kavga ister mi? Düşmanlık peşinde koşar mı? Bu gibi olumsuzluklara yeltenenler, daha çok zulümle ezilenler, huzuru kaçırılanlardır. Stres ve tedirginlik, sinir bozucu, nefsi tahrik edici ortamlarda yaşamaya mahkum edilmiş kimseler, her türlü fitne ve anarşiye eğilimli hâle gelirler. Hakkı elinden alınmış, aç ve ezilmişler, her fitne yangınının kıvılcımını oluştururlar.

İslâm, toplumda barışı sağlamak amacıyla bireyin iç dünyasını ıslah eder. Tamamen hayır, hikmet ve faydalı olan emir, yasak ve hükümlerinde Allah'a boyun eğmesini, elindeki imkânları başkalarıyla paylaşmasını, sevinçte de tasada da doğruluk ve iyilikten ayrılmamasını; öfkeliyken de coşkuluyken de insanlara sıkıntı vermekten uzak durmasını emreder. "Müslüman, diğer Müslümanların, elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir." (Buharî, İman 3); "Komşusu, kendi şerrinden emin olmayan kimse mümin olamaz." (Buharî, Edeb 29); "Müslüman, diğer insanların mal ve canları konusunda kendisinden emin oldukları kimsedir." (Ahmed, Müsned, II, 224) gibi hadisler oldukça önemli mesajlar taşırlar.

İslâm, iç barışın bir gereği olarak aile yuvasını da, gönüllere sığınak olacak bir sevgi, hiçbir sıkıntı ve çekişmenin bozamayacağı bir huzur ve birbiriyle tam dengeli, karşılıklı hak ve görevler temeline dayandırır. Böyle bir ailede, büyük zulmedemez, küçük serkeşlikte bulunamaz, erkek baskıcı olamaz, kadın horlanamaz, baba evladını ihmal edemez, evlat anne babaya eziyet edemez. Konuya ilişkin çok sayıdaki ayetlerden birkaçı şöyledir: "Dünyada onlarla (anne ve babanla) iyi hoşça geçin." (31/Lokman 15). "Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailenizi yakıtı insanlarla taşlar olan o müthiş ateşten koruyun." (66/Mülk 6). "Erkeklerin, hanımları üzerinde bulunan hakları gibi, hanımların da kocaları üzerinde meşru çerçevede hakları vardır." (2/Bakara 228).

İslâm, Müslümanların kardeş olduklarını belirtmiş (49/Hucurât 10), kardeşlik duygu ve ilişkilerini zedeleyen tüm sözlü ve fiilî davranışları yasaklamıştır. Gerek Kur'an'da gerekse hadislerde,

insanların birbirlerine karşı düşmanca tavırlardan uzak durarak birleşip kaynaşmalarını emreden birçok hüküm vardır. Bir hadiste Hz. Peygamber (SAV), Müslümanlara hitaben: “Birbirinize kin gütmeyiniz, birbirinize haset etmeyiniz, birbirinize küsüp sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz. Bir Müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla dargın durması helâl değildir. Birbiriyle küskün olanların en hayırlısı, ilk olarak selâm vererek barışandır.” (Buharî, Edeb 62) buyurmuştur. Bu şekilde dargın olanlardan birinin en geç üç gün sonra selâm verip konuşması gerektiği belirtilerek, “Eğer diğeri selâmı alırsa barışmanın sevabını birlikte kazanırlar; almazsa günahı o yüklenir ve selâm veren günahından kurtulur.” (Ebu Davud, Edeb 47) demiştir. Özellikle akrabalar arasındaki dargınlık ve uzaklaşmalar Kur'an'da (13/Râd 21,25; 4/Nisa 1) ve hadislerde şiddetle yasaklanmıştır. Hz. Peygamber (SAV), akrabalar arasındaki kopukluğu büyük günahlardan saymış; birçok hadislerinde akraba ilişkilerinin sürdürülmesini en önemli ahlâkî görevler arasında göstermiştir.

Barış sözle olmaz, bunu sağlamanın kurallarından biri de insanlar arasında adaletle davranmaktır. Adaletle ilgili bir çok ayetin var olduğunu biliyoruz. Adalet, hak sahibine hakkını vererek, düşmanlık yapmayarak, insan ile hayvan, insan ile tabiat, birey ile toplum, beyaz ile siyah arasında barış ve esenliğin sağlanmasıyla mümkündür. Kur'an'da, “Ey İman edenler! Allah için adaleti ayakta tutan şahitler olun. Bir topluma olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha uygundur.” (5/Maide 8)

İslâm sadece savaşa karşı barış ile yetinmemiş bunun yanında insanlığın mutluluğunu ve huzurunu engelleyecek her türlü şeyi de yasaklamıştır. Örneğin, cehalete karşı bilgi ve anlayış istemiştir. Efendimiz (SAV), buyuruyor ki, “İlim öğrenmek farzdır.” Ve yine buyuruyor ki, “Ya öğreten ya öğrenen ya bunları seven ol ama bunların dışında kalma.”

Allah, peygamberimizi en güzel ahlâk üzere ve güzel ahlâkî tamamlamak üzere göndermiştir. Bu nedenle, Kuran'ın getirdiği güzel ahlâkla yetişen bir Müslüman, herkese İslâm'ın öngördüğü sevgiyle yaklaşır; her türlü fikre karşı saygılıdır; estetiğe ve sanata değer verir, olaylar karşısında her zaman uzlaştırıcı, gerilimi azaltan, kucaklayıcı, itidalli davranışlar sergiler. Böyle insanların oluşturdukları toplumlarda ise, sevgi, saygı, neşe, huzur, adalet, güvenlik, bolluk ve bereket hakim olacaktır. Kur'an ahlâkının temelini hoşgörü, barış, merhamet oluşturmaktadır ve İslâm yeryüzünü bozgunculuktan arındırmayı hedeflemektedir.

Bir din adına ortaya çıktığını ileri süren insanların bir kısmı, o dini yanlış anlıyor ve yanlış uyguluyor olabilirler. O nedenle bu insanlara bakarak o din hakkında hüküm vermek yanlış olur. Bir dini tanımanın en doğru yolu, o dinin kutsal kaynağını incelemektir. İslâm'ın kutsal kaynağı Kur'an ve onun hayata geçirilmiş hâli olan Hz. Peygamberin sünnetidir. Kur'an ahlâkî, sevgi, şefkat, merhamet, tevazu, fedakarlık, hoşgörü ve barış kavramlarına dayanmaktadır. Bu ahlâkî gerçek anlamda yaşayan bir Müslüman, son derece kibar, ince düşünceli, güvenilir, uyumlu bir insan olur. Etrafına sevgi, saygı, huzur ve yaşama sevinci verir.

Allah hoşgörü ve affediciliği emretmiştir. Kur'an'ın emrettiği "Sen af yolunu benimse." (7/Araf 199) ayetinde emredilen "affedicilik ve hoşgörü" kavramı, İslâm dininin temel ilkelerinden birini oluşturur. İslâm tarihine bakıldığında, Müslümanların Kur'an ahlâkının bu önemli özelliğini sosyal hayata nasıl geçirdikleri çok açık bir şekilde görülür. Müslümanlar ulaştıkları her noktada, hatalı uygulamaları ortadan kaldırarak hür ve hoşgörülü bir ortam oluşturmuştur. Din, dil ve kültür bakımından birbirine taban tabana zıt olan halkların aynı çatı altında barış ve huzur içerisinde yaşamalarını sağlamış, kendisine tâbi olanlara da büyük bir ilim, zenginlik ve üstünlük kazandırmıştır. Nitekim büyük bir coğrafyaya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını yüzyıllarca devam ettirebilmesindeki en önemli nedenlerden biri, İslâm'ın getirdiği hoşgörü ve anlayış ortamının yaşanması olmuştur. Yüzyıllardır hoşgörülü ve şefkatli yapılarıyla tanınmış olan Müslümanlar, her zaman dönemlerinin en merhametli ve en adil kişileri olmuşlardır. Bu çok uluslu yapı içerisindeki tüm etnik gruplar, yıllarca mensubu oldukları dinleri özgürce yaşamışlar, üstelik dinlerini ve kültürlerini yaşayabilecekleri tüm imkanlara da sahip olmuşlardır.

Gerçek anlamda Müslümanlara mahsus olan hoşgörü, ancak Kur'an'ın emrettiği doğrultuda uygulandığında tüm dünyaya barış ve esenlik getirir. Nitekim Kur'an'da "İyilikle kötülük eşit olmaz. Sen, kötülüğü en güzel bir şekilde sav. O zaman, (görürsün ki) seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost(un) oluvermiştir." (41/Fussilet 34) ayeti ile bu özelliğe dikkat çekilmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Tüm bunlar, İslâm'ın insanlara öğütlediği ahlâk özelliklerinin, dünyaya barış, huzur ve adalet getirecek erdemler olduğunu göstermektedir. Bize düşen, insan hayatına aydınlık veren bu güzel ilkeleri önce öğrenmek ve yaşamaktır. Toplumda barışı yok

eden yanlış davranışlara karşı da uygulanacak kültürel çözüm, gerçek İslâm ahlâkının insanlara öğretilmesidir.